

(in Ukr.).

5. Budnikovich, I.M., Shkola, I.M. (2002). *Stanovlennya regionalnogo rynku innovatsiy v Ukraini* [The formation of the regional innovation market in Ukraine], Zelena Bukovyna, Chernivtsi (in Ukr.).

6. Vasilevskaya, I.V. (2004). *Innovatsionnyy menedzhment* [Innovation management], RIOR, Moskva (in Russ.).

7. Shumpeter, I. (1982). *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya* [The theory of economic development], Progress, Moskva (in Russ.).

8. Krasnokuts'ka, N.V. (2003). *Innovatsiynyi menedzhment* [Innovation management], KNEU, Kyiv (in Ukr.).

9. Andronova, O.F., Cherep, A.V. (2007). *Transfer tehnologiy yak instrument realizatsiyi innovatsiynoi diyalnosti* [Technology transfer as an instrument for innovation], Kondor, Kyiv (in Ukr.).

10. Peresun'ko, Z.M. (2013). Teoretichni aspekty rozvytku innovatsiynoi teorii. *Effective economics*, vol. 7. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2192> (Accessed 22 Mar 2018) (in Ukr.).

11. Bogashko, O.L. (2013). Evolution of Theoretical Approaches to Innovation Development in Economic Science. *Visnik Berdyans'kogo universytetu menedzhmentu i biznesu : Svitove gospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny* [Bulletin of the Berdyansk University of Management and Business: World Economy and International Economic Relations], vol. 2 (22), pp. 23-29 (in Ukr.).

12. Rylach, N.M. (2016). Formation of an innovative paradigm: retrospective and modernity. *Aktual'ni problemy mizhnarodnyh vidnosyn* [Actual problems of international relations], vol. 127, Ch. I, pp. 138-148 (in Ukr.).



УДК 330.341

А. В. Фаїзов, к.е.н., доцент,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ

ТЕХНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА РОЗШИРЕНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Анотація

У статті актуалізується проблема розширеного відтворення національної економіки на основі технологічної складової, яка відіграє визначальну роль у підвищенні конкурентоспроможності країни та формуванні нових історичних перспектив. Зосереджено увагу на оцінці основних викликів, з якими стикається національна економіка для забезпечення розширеного відтворення, зокрема таких як: пришвидшення темпів технологічного прогресу та конкурентна активність на світових ринках; зниження кількості та якості трудових ресурсів; обмеженість невідтворювальних ресурсів. Визначено місце держави у формуванні інституційного та організаційного середовища трансляції інновацій. Сформовано рекомендації щодо науково-технічної політики для забезпечення розширеного відтворення економіки.

Ключові слова: науково-технологічний розвиток, інноваційна політика, модернізація виробництва, трансфер технологій, розширене відтворення.

А. В. Фаизов, к.э.н., доцент,
Национальная академия внутренних дел,
г. Киев

ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ РАСШИРЕННОГО ВОСПРОИЗВОДСТВА ЭКОНОМИКИ

Аннотация

В статье актуализируется проблема расширенного воспроизводства национальной экономики на основе технологической составляющей, которая играет определяющую роль в повышении конкурентоспособности страны и формировании новых исторических перспектив. Сосредоточено внимание на оценке основных вызовов, с которыми сталкивается национальная экономика для обеспечения расширенного воспроизводства, в частности таких как: ускорение темпов технологического прогресса и конкурентная активность на мировых рынках; снижение количества и качества трудовых ресурсов; ограниченность невозпроизводимых ресурсов. Определено место государства в формировании институциональной и организационной среды трансляции инноваций. Сформированы рекомендации по научно-технической политике для обеспечения расширенного воспроизводства экономики.

Ключевые слова: научно-технологическое развитие, инновационная политика, модернизация производства, трансфер технологий, расширенное воспроизводство.

Постановка проблеми. Індикативні показники відтворення національної економіки свідчать про стагнаційно-депресивні процеси, що супроводжуються низькими темпами виробництва в умовах непомірної інфляції та надлишкового безробіття. Така ситуація обумовлює необхідність проведення кардинальних перетворень у різних секторах суспільного виробництва. Базисом структурної перебудова економіки, її відходу від екстенсивних принципів розвитку повинна стати всеохоплююча модернізація виробництв, оскільки подальше моральне та фізичне зношення технічного ресурсу галузей, ірраціональний характер використання природних ресурсів призвели до значного падіння рівня конкурентоспроможності національної економіки. Дослідження передумов розширеного відтворення на основі саме технологічної складової, яка в сучасному світі відіграє принципову роль у формуванні стратегічних переваг в активному конкурентному протистоянні, підвищенні продуктивності праці, зниженні витрат та раціональному використанні обмежених ресурсів, є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика, яка є темою дослідження, тісно пов'язана з економічною теорією технологічної динаміки, фундаментальні основи якої були закладені видатним українським ученим М. Туган-Барановським, а також його послідовниками М. Кондратьєвим, А. Шпитгофом та визнаним класиком політекономії Й. Шумпетером [1]. Крім того, ця проблема досліджувалась в роботах провідних світових економістів, зокрема Нобелівських лауреатів Я. Тінбергена і Р. Солоу [2]. Сучасна економічна наука впливу технологічних змін на розвиток суспільства представлена працями Г. Менша [3], К. Фрімена [4], Д. Досі [5]. Також цій проблематиці приділяли увагу Ю. Бажал [2], В. Геєць [6]. Ю. Грига [7], Л. Забродська [8], Л. Федулова [9]. У їхніх працях досліджена технологічна структура та технологічний розвиток української економіки, проте, враховуючи динамізм економічних процесів, поле для дослідження залишається широким.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є оцінка та аналіз низки передумов розширеного відтворення національної економіки на основі технологічної складової, яка відіграє визначальну роль у підвищенні конкурентоспроможності країни, прискоренні її соціально-економічного розвитку і формуванні історичних перспектив.

Виклад основних результатів дослідження. Структурна перебудова економіки зумовлюється глобальними змінами у перерозподілі факторів виробництва, зростанням економічної проникненості кордонів, всеохоплюючим застосуванням інтенсивних принципів господарювання, посиленням впливу наукових досягнень на конкурентоспроможність та соціально-економічний розвиток країни.

Початок нового століття характеризується безпрецедентним зростанням впливу нових технологій на процес розширеного відтворення національних економік. Виявилось, що неспроможність здійснювати структурну перебудову економіки відповідно до вимог нового технологічного укладу чи зволікання з проведенням таких структурних змін не просто гальмує її розвиток, а й призводить до звуженого відтворювального процесу [2].

У сучасних умовах розширене відтворення економіки забезпечується наявністю різноманітних ресурсів, реалізацією ринкових принципів їх розподілу, механізмом державного регулювання та швидкістю дифузії впровадженням результатів науково-технічних досягнень. Проте синергетичний ефект впливу зазначених чинників можливий лише при інноваційному підході їх поєднання. Нині інновації опиняються у фокусі інституційних, економічних та організаційних чинників, оптимальне сполучення яких створює умови для соціально-економічного розвитку [8].

З цих позицій основна роль належать державі, яка може формувати інституційне та організаційне середовища, що сприятиме ефективній трансляції інновацій у різних галузях

економіки. Міжнародний досвід у сфері науково-технологічного розвитку свідчить, що в урядових колах розвинутих країн закріпилася концепція технологічного динамізму, згідно з якою лідерство визначається не лише потужним розвитком новітніх галузей промисловості, а й здатністю до динамічної та неперервної перебудови усіх сфер економіки на інноваційних засадах [9; 10].

Впровадження нової моделі функціонування економіки, яка б забезпечувала процес розширеного відтворення, потребує попередньої оцінки низки викликів. Одним з них є існуюча державна політика, яка ґрунтується на низьких технологічних укладах, порушенні паритету взаємодії держави з ринковими інституціями. За цих умов гальмується розвиток високотехнологічних секторів, спостерігається недостатній рівень їх фінансування, відбувається спекулятивний характер операцій та низький попит на результати наукових досліджень. Адже ліберальні ринкові перетворення національної економіки з метою формування конкурентного середовища та швидкого міжгалузевого перерозподілу ресурсів виявилися малоефективними, що у кінцевому підсумку призвело до консервації техніко-технологічного стану окремих секторів економіки. Теперішня відтворювальна структура промисловості України не відповідає вимогам часу. Пануючий в розвинутих країнах 5-й технологічний уклад у вітчизняній промисловості не перевищує п'яти відсотків обсягів виробництва. Передові країни, дивлячись у майбутнє, вже розгортають передумови для експансії виробництв 6-го укладу, де ключовим фактором є біотехнології. В Україні частка таких виробництв мізерна, а пріоритетом користуються 3-й та 4-й уклади. Це віддзеркалює просте відтворення технологічної складової національної економіки.

Застаріла матеріально-технологічна основа виробництва та аграрно- сировинна структура зумовлюють низький рівень продуктивності та зовнішню вразливість економіки України, ускладнюють її залучення до сучасних структурних, виробничих та обслуговуючих мереж. За роки незалежності економіка зазнала технологічної деградації, послабивши потенціал галузей, які наприкінці минулого століття склали основу її добробуту (авіабудування, ракетобудування, суднобудування, верстатобудування, виробництв побутової техніки та електроніки). Відставання національної економіки від розвинутих країн та її перетворення у переважно їх сировинну базу, а також ринок збуту високотехнологічних товарів – наслідок відсутності чіткої концепції національних інноваційних пріоритетів. Державна підтримка спрямовується на низькотехнологічні галузі та виробництва, що зумовлює формування і закріплення в країні такої моделі інноваційно-технологічної системи суспільного розвитку, яка не потребує нововведень і є конкурентоспроможною на світовому ринку за рахунок дешевої робочої сили та наявних ресурсів. На відміну від розвинутих країн, які до 85-90% приросту ВВП забезпечують через виробництво й експорт наукомісткої продукції, Україна поки що розвивається без суттєвого використання результатів наукових досліджень. Частка вітчизняної наукомісткої продукції становить менше 1% на світовому ринку. Основу українського експорту складає продукція сировинних галузей [11].

Поступовий перехід до нової інноваційної моделі розвитку, яка буде заснована на власному інноваційному виробництві, не є простим. Цей процес потребує прямої участі держави шляхом стимулювання інвестицій у дослідження технологій, розвиток трудових ресурсів, зміцнення ринків капіталу й регулятивної системи, яка сприяє появі високотехнологічних виробництв.

Що стосується трудового потенціалу, який є базисом інноваційно-технологічної моделі, то слід враховувати демографічні та міграційні виклики. Україна має один з найгірших у Європі показників динаміки населення (і робочої сили) – останніми роками падіння сягнуло 0,6% щорічно, насамперед, внаслідок низької народжуваності, високої смертності (а з тим і низького рівня очікуваної тривалості життя) і значного відтоку робочої сили (найбільш продуктивної частини населення), пов'язаного з незадовільним соціально-економічним

середовищем. Масштабні міграційні потоки населення формують нові бар'єри на шляху розширеного відтворення.

Крім того, конкурентоспроможність національної економіки обмежується ірраціональним характером використання її ресурсної складової. Зокрема, надмірна енергонеефективність, що додатково розмиває виробничий та інвестиційний капітал галузей, перешкоджає процесу розширеного відтворення. Адже промисловий потенціал зменшується, що вимагає дедалі більше ресурсів на його відтворення і зрештою поглиблює технологічну стагнацію та інвестиційну непривабливість. На відміну від промислово розвинутих країн, де енергозбереження є елементом економічної та екологічної доцільності, для України це питання виживання в ринкових умовах та входження в європейські та світові ринки. Для цього потрібно розв'язати проблему диверсифікації імпорту енергетичних ресурсів та сприяти інтенсивному розвитку альтернативних джерел енергії. Тому інновації набувають не тільки особливої важливості, але й виняткової ролі в конкретизації стратегії споживання ресурсів, підвищення ефективності їх використання. Це обумовлено двома аспектами: особливостями характеру науково-технічного прогресу та необхідністю суттєвого підвищення ефективності використання ресурсів як одного з найважливіших шляхів інтенсифікації виробництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для забезпечення розширеного відтворення національної економіки на основі технологічної складової потрібно враховувати низку ключових викликів, які впливають на цей процес, зокрема: пришвидшення темпів технологічного прогресу та конкурентної активності на світових ринках; зниження кількості та якості трудових ресурсів; посилення міграційних потоків населення; обмеженість невідтворювальних ресурсів.

Оскільки злам вищезазначених негативних тенденцій є неможливим в оперативному макроекономічному періоді, необхідно забезпечити поетапні заходи на основі скоординованого механізму взаємодії усіх учасників цього процесу як бізнесу, так і державної системи управління.

Аналіз характеру міжнародної технологічної конкуренції показує, що країни, які традиційно не були технологічними лідерами, але потім ними стали, починали завоювання експортних ринків з імітації інновацій, потім знаходили методи їх удосконалення. Тому країни, які з різних причин (кадрових, ресурсних тощо) не мали можливості створювати конкурентоспроможну продукцію, спочатку орієнтувалися на трансфер науково-технологічних інновацій з інших країн та їх дифузії на внутрішньому ринку, а потім поетапно виходили на світові ринки.

Українська економіка не має іншого вибору забезпечення динамічного економічного розвитку, ніж мобілізація всіх можливостей для досягнення ефективного вписування у технологічну траєкторію еволюції людської цивілізації. Практична реалізація цього завдання потребує розробки і впровадження дієвих інституційних, законодавчо-нормативних та економіко-мотиваційних заходів для формування нового організаційно-економічного механізму відтворення національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Шумпетер И. Теория экономического развития / И. Шумпетер. – М., 1982. – 455 с.
2. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін : [навч. посіб.] / Ю. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – С. 18.
3. Mensch G. Stalemate in technology: Innovations overcome the depression / G. Mensch. – Ballinger. Cambridge (Massachusetts), 1979. – 241 p.
4. Freeman C. Technology Policy and Economic Performance. Lessons from Japan / C. Freeman. – N.Y., 1987. – 155 p.
5. Dosi G. Technological change and industrial transformation / G. Dosi. – Macmillan, 1984. – 303 p.
6. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семіноженко. — Х. : Константа, 2006. — 272 с.
7. Грига В. Ю. Теоретичні та практичні аспекти використання наукових результатів НАН в економіці України : [монографія] / Ю.В. Грига; НАН України, Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. – [Вид. 2-ге, перероб.]. – Київ, 2010. – 113 с.

8. Забродська Л. Інноваційні пріоритети науково-технологічного розвитку: міжнародний та регіональний аспекти [Електронний ресурс] / Л. Забродська // *Theory and methods of educational management*. – 2015. – №2(16). – Режим доступу: umo.edu.ua/images/content/nashi...upr.../Забродская%20ЛМ-в%20журнал.pdf

9. Федулова Л. І. Технологічний розвиток економіки України : [монографія] / Л. І. Федулова. – К. : Вид-во Ін-ту екон. та прогнозув., 2006. – 628 с.

10. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи : аналіт. матеріали до Парламентських слухань "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізації них викликів" / [Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал, І. А. Шовкун та ін.] ; за ред. Л. І. Федулової, Г. О. Андрощука ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 196 с

11. Гура Н. А. Науково-технічний розвиток як чинник сталого економічного зростання [Електронний ресурс] / Н. А. Гура // *Экономические науки*. Вып. 15. Государственное регулирование экономики. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/28_prnt_2009/economics/53476.doc.htm

Anatolii Faizov, PhD, Associate Professor,
National Academy of Internal Affairs,
Kyiv

TECHNOLOGICAL COMPOSITION OF EXTENDED ECONOMIC REPRODUCTION

Summary

The article deals with the problem of extended reproduction of the national economy on the basis of a technological component that plays a decisive role in enhancing the country's competitiveness and the formation of new historical prospects. It is focused on assessing the main challenges facing the national economy to ensure extended reproduction, namely: acceleration of the rates of technological progress and competitive activity in world markets; reduction of the quantity and quality of labor resources; limited non-replicable resources; determined the place of the state in the formation of the institutional and organizational environment for the transmission of innovation; formed recommendations in the scientific and technical policy to ensure an extended reproduction of the economy.

Keywords: scientific and technological development, innovation policy, modernization of production, technology transfer, extended reproduction.

References:

1. Shumpeter, J. (1982). *Teorija jekonomicheskogo razvitija* [The theory of economic development], Moskva (in Russ.).
2. Bazhal, Yu.M. (1996). *Ekonomichna teoriia tekhnolohichnykh zmin* [Economic theory of technological changes]. Kyiv (in Ukr.).
3. Mensch, G. (1977). *Stalemate in technology: Innovations overcome the depression*, Cambridge (Massachusetts).
4. Freeman, C. (1987). *Technology Policy and Economic Performance*. Lessons from Japan, New York.
5. Dosi, G. (1984). *Technological change and industrial transformation*, Macmillan.
6. Heiets', V.M. (2006). *Innovatsijni perspektyvy Ukrainy* [Innovative prospects of Ukraine], Konstanta, Kyiv (in Ukr.).
7. Hryha, V.Yu. (2010). *Teoretychni ta praktychni aspekty vykorystannia naukovykh rezul'tativ NAN v ekonomitsi Ukrainy* [Theoretical and practical aspects of using scientific results of the National Academy of Sciences in the economy of Ukraine], 2nd ed., Kyiv (in Ukr.).
8. Zabrods'ka, L. (2015). Innovative priorities of scientific and technological development: international and regional aspects. *Teoriia ta metody osvith'oho menedzhmentu* [Theory and methods of educational management], vol. 2(16). Available at: umo.edu.ua/images/content/nashi...upr.../Забродская%20ЛМ-в%20журнал.pdf (in Ukr.).
9. Fedulova, L.I. (2006). *Tekhnolohichnyj rozvytok ekonomiky Ukrainy* [Technological development of the economy of Ukraine], Kyiv (in Ukr.).
10. Fedulova, L.I., Bazhal, Yu.M., Shovkun, I.A. (2009). *Innovatsijno-tekhnolohichnyj rozvytok Ukrainy: stan, problemy, stratehichni perspektyvy : analit. materialy do Parlaments'kykh slukhan' "Stratehiia innovatsijnoho rozvytku Ukrainy na 2010-2020 roky v umovakh hlobalizatsij nykh vyklykiv"*. [Innovative and technological development of Ukraine: state, problems, strategic prospects: analyst. materials for the Parliamentary hearings "Strategy of innovative development of Ukraine 2010-2020 in the context of globalization challenges"], In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy, Kyiv (in Ukr.).
11. Hura, N.A. (2009). Scientific and technological development as a factor of sustainable economic growth. *Jekonomicheskie nauki* [Economic sciences], vol. 15. Available at: http://www.rusnauka.com/28_prnt_2009/economics/53476.doc.htm (in Ukr.).

